

VIRTELÄN VIESTI

N:o 50/ 23.12.2019

Pelkosten sukuseuran tili FI28 8146 9710 0190 26

www.pelkostensukuseura.fi

www.pelkostensukuseura.com

Räisälän sauna

kirjoittanut Markku P.

Räisälän matkalla kesällä 2014 tuli puheeksi muun muassa sauna, kun oltiin Taavetin ja Matin mäellä. Saunoistahan on hyvä puhua näin joulun alla, kun joulusauna on kuulunut ja kuulune edelleen joulun vieton keskeisiin tapahtumiin. Ja joulun perinteisessä kuvakielessä (sauna)tontut ovat olleet hyvin edustettuina.

Sauna kuului jokaiseen pihapiiriin, mutta tarkempi paikka jäi arvoitukseksi, saunan perustuksia kun ei löytynyt. Matin talon maakellari tosin löytyi rinteiden alaosasta, lähes metrin paksuiset kiviseinät olivat vielä melko lailla ojennuksessa. Mutta saunathan olivat hirrestä tehtyjä kevyempirakenteisia rakennuksia, ilman järeää perustusta. Saumuli Paulaharju toteaa, että sauna on aina asetettu ”vein lähelle”, joko järven rannalle tai joen reunalle taikka puron vierelle, useimmiten kuitenkin ehkä kaivon luokse. Tavallinen saunamatka on 30-40 metriä, alle 20 metriä ei ole niinkään tavallinen, hän mainitsee.

Otin myöhemmin syksyllä asian esille isän kanssa, kun vierailin Kaunialassa. Saunan paikka löytyi pellon kulmalta pellon puolelta. Tulisiko siihen matkaa Taavetin talolta 30 – 40 metriä ! Siinä oli kaivo vieressä, josta saunaan saatiin vesi. Kourua pitkin vesi johdettiin saunan puolelle. Jos sauna on ollut savusauna eli sisäänpäin lämpiävä, niin tällaisen lämmittämiseen on itsellä mennyt aina vähintään kolme tuntia, talvella pakkasessa nelisenkin tuntia. On siinä yhdelle ihmiselle touhuamista hyväksi aikaa. Tosin 1900-luvun alusta on ulospäin lämpiävät saunat alkaneet yleistyä. Mutta minkälainen on ollut sauna, kun mitään varsinaista dokumenttia ei siitä liene ? Jos joku vielä muistaisi ? Museoviraston kuva-arkistosta löysin Räisälä-haulla Ester Tuuliaisien piirtämän saunan ja kaivon kuvan vuodelta 1910 Räisälän Heikkilästä. Tämähän näyttää täsmäävän isän kertoman kanssa, ja sopii aiheeksi vaikka joulukorttiin. Saunassa on savupiippu, joten kyseessä ei liene savusauna. Perinteisesti vesi on lämmitetty ennen vesipata-aikaa saunan kiukaan kuumilla kivillä upottamalla niitä vesisaaviin, jolloin savupiippua ei siihen tarvittu.

Savusaunassa savuaukko sijaitsi yleensä lähellä harjakaton yläosaa, johon tässä kuvassa ei ole näkymää. Saunan vieressä tai yleisimmin siinä kiinni on ollut hirsirakenteinen saunakota, jossa on ollut oma tulisija. Saunakodassa on pesty pyykkiä ja kesäaikana tehty ruokaa ym.

Lähteet: Samuli Paulaharju: Karjalaista rakennustaitoa. SKS 2003 2. painos

Millainen oli joulu muinoin lapsuuskodissa

Poimintoja Lauri Pelkosen muisteluksista 2010

Joulunalusaika oli erityisen odotettua aikaa. Useimmat perheemme jäsenet tulivat jouluksi kotiin. Jouluvalmisteluja aloiteltiin adventin alkaessa. Lahjat pidettiin visusti salassa jouluaattoilta asti. Ruokien laitto ei voinut monta päivää ennen aattoiltaa aloittaa, koska ei ollut pakastimia. Joitakin säilyviä ruoka-aineita oli etukäteen hankittu. Jouluporsas teurastettiin ennen joulua. Lihat laitettiin puusaaviin suolaveteen, ja paino niiden päälle.

Jouluaattoviikon alkaessa siivottiin koti tavallista siistimmäksi. Siihen osallistuivat kaikki kykyjensä mukaan. Suurimman vastuun kantoi äiti. Lanttu- ja porkkanalaatikkoa varten porkkanoiden ja lanttujen kuorinnassa me lapset autoimme äitiä, samoin puuron keitossa.

Joululauluja kuunneltiin radiosta työtä tehdessä. Äidillä oli hyvä lauluääni. Hän hyräili usein jotain laulua, isäkin joskus. Urkuharmonin säestys oli virittämässä joulumieltä. Opettelin soittamaan nuoteista, ensin yksiaanisesti, sitten neliäänisesti. Useat velimiehet olivat opetelleet soittotaidon. Se oli silloin tarpeen opettajan ammatissa.

Adventtisunnuntaisin, joskus muinakin sunnuntaina, isä otti Lutherin postillan ja luki kappaleen ääneen. Sunnuntaisin ei tehty muuta, kuin mikä oli välttämätön tarve.

Aattoamun koittaessa joku velipojista tai isä lähtivät kuusen hakuun. Kuusi meillä oli muutaman metrin mittaisesta tai pienestä kuusesta katkaistu hento-oksainen puu. Se vietiin navettaan sulamaan. Aamupäivällä lämmitettiin leivinuuni kinkun paistoa varten. Kellon lyödessä kaksitoista kuunneltiin joulurauhanjulistus. Iltapäivällä keitettiin riisipuuro ja rusinasoppa, jossa oli myös luumuja.

Joulusaunan lämmityksestä huolehti isä tai vanhimmat pojat. Jouluna laitettiin kiuasta lämmitettäessä muutama ylimääräinen halko. Saunottaessa käytiin löylyn lomassa lumihangessa piehtaroidessa. Löylyssä lämmitellessä kuumotti sitten ihoa mukavasti. Puhtaalle iholle laitettiin tavallista parempi asu. Jokaisen saunottua oli jo joulukuusen tupaan tuonnin ja koristelun aika.

Kuusi istutettiin jalkaansa. Koristeluun osallistuivat lapset. Koristeina käytettiin karamelleja, olkikoristeita, omenia sekä tietysti oikeita kynttilöitä ja latvaan tähti. Kynttilöiden asettelu oli ehkä tarkinta puuhaa. Jos kynttilä oli kallellaan, se valutti ja paloi nopeasti loppuun. Koristeita ei saanut olla liikaa. Kuusen piti olla yksinkertainen ja kaunis. Sitten oli jouluaterian aika.

Lämpimässä ja puhtaassa tuvassa nenään tuli herkullinen kinkun tuoksu. Lähes kolme metriä pitkä pöytä katettiin monenlaisilla jouluruuilla. Siinä oli joulukinkku, riisipuuro ja rusinasoppa, porkkana- ja lanttulaatikko, rosolli, syltty, karjalanpiirakoita ym. Jouluaterian nautittuamme isä haki paksun Raamatun tuvan pöydälle. Lapset tiesivät, että oli joulunvieton arvokkaimman asian aika.

Kynttilät kuudessa valaisivat koko tupaa. Isä asettui tuvan pöydän taakse Raamattu edessään. Pöydällä oli puhtaan valkoinen liina. Lauloimme "Enkeli taivaan" -virrestä muutaman säkeistön jonkun lapsista säestäessä. Sitten isä luki arvokkaalla äänellä ja rauhallisesti: "Tapahtui niinä päivinä..." Kaikki kuuntelivat hiljaa. "Teille on tänä päivänä syntynyt Vapahtaja..." Minullekin, juuri minulle, joululahja. Lauloimme: "Nyt jumalalle kunnia, kun antoi ainoon Poikansa..."

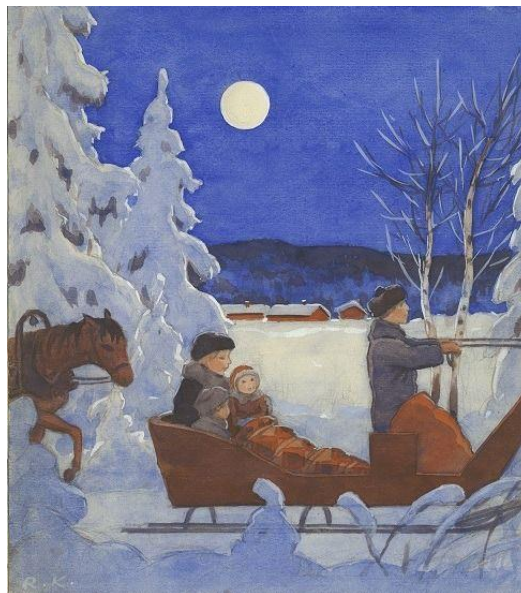
Hämärän verhoamassa tuvassa oli jotain salaperäistä. Isä sanoi: "Eiköhän se pukki kohta tule."

Me lapset tirkistelimme ikkunoista, milloin se tulee. Ja kohta alkoi kopina kuulua tuvan oven takaa. Suuri säkki mukanaan pukki toi lahjat. Lahjat olivat useinkin pehmeitä paketteja, joskus kuitenkin sukset, jopa kelkka. Lapsen mieli ilahtui.

Jouluaamuna osa perheestä valmistautui joulukirkkoon ani varhain. Jumalanpalvelus alkoi jo kuudelta. Matkaa kirkolle oli viisi kilometriä. Sinne lähdettiin varhaislapsuudessa hevosella ja reellä. Isä valjasti hevosen. Laittoi reen perään heiniä ja rekeen lämpimän vällyn. Pikku pakkasessa reki luisti hyvin, eikä lämpimän vällyn alla tullut kylmä. Hevonen juosta hölkytteli kirkolle päin välillä hirnahdellen. Kirkolle tultaessa hevonen sidottiin hevospuomissa olevaan metallirenkaaseen ja laitettiin heiniä syötäväksi.

Kirkko oli valaistu kauniiksi. Jossain mahtavan kokoisista kattokruunuista olivat elävät kynttilät palamassa. Kirjaliina ja alttarivaate olivat puhtaan valkoiset. Valkoinen väri on puhtauden, ilon ja kiitollisuuden väri. Kirkkokuoro kajautti joululaulun. Saarnan aikana mietin, kuinka omakohtaisena kirkkokansa koki: ”Teille on tänä päivänä syntynyt Vapahtaja, joka on Kristus Herra..” Välillä tuntui uni painavan silmiä kiinni. Urhoollisesti taistelin väsymykseni voittaen. Kirkosta palatessa aamu alkoi sarastaa. Tuntui kuin hevonen juoksisi kovempaa kotiin päin kuin kirkolle päin. Kotona nautittiin aamupuuro kirkkokahvien kera.

Joulupäivänä ei käyty vieraisa, tapanpäivänä joskus harvoin. Pyhät vietettiin perhepiirissä joululahjoista nauttien. Lapsuuden joulut ovat säilyneet mielessäni rikkaana muistona.

Kuva Rudolf Koivu: Joulukirkkoon

Hannu Taavi Pelkonen in memoriam

17.3.1933 Räisälä – 21.9.2019 Hyvinkää

Sukuseuramme pitkäaikainen puheenjohtaja ja kunniapuheenjohtaja rovasti Hannu Pelkonen eli tapahtumarikkaan ja toimeliaan elämän. Hänen isänsä oli Taavetti Pelkonen (1895–1969), sukuseuramme vanhimman kantaisän Heikki Pelkosen (1850–1913) nuorin poika, ja äiti oli Selma o.s. Patrakka (1899–1967) Räisälän Unnunkoskelta. Hannun elämäntaivalta viitoitti varttuminen pientilalla, Jumalasta ja evankeliumin sanasta turvansa löytäneessä perheessä, kuudentena lapsena sisarussarjassa, joka aikaa myöten kasvoi 12-lapsiseksi. Ison perheen luontaistaloudessa jokaisen perheenjäsenen työpanos, kykyjensä mukaan, oli tarpeen toimeentuloa hankittaessa. Siinä ahkeruus, annetuista tehtävistä huolehtiminen ja toinen toisistaan huolen pitäminen kehittyivät. Ja sitten kukoistivat, omalla elämänuralla, jota leimasivat kouluttautuminen papiksi, oma viisilapsiseksi kasvanut perhe, luottamustehtävien suuri määrä niin työelämävuosina kuin aktiivisena eläkeläisenäkin sekä lämmin sukurakkaus.

Isänmaan rajut vaiheet pakottivat omat mutkansa Hannun koulutiehen. Koulu alkoi talvisodan evakkolapsena Kauhajoella, jatkui Räisälässä ja sodan jälkeen Kokemäellä, jossa uuden kotitalan ylösrakentaminen viivytti oppikoulun aloitusta. Ylioppilaaksi Hannu kirjoitti 1955 ja opiskeli varusmiespalvelun jälkeen Helsingin yliopistossa ripeästi papiksi, valmistuen 1960 hengellisesti

myrskyiseen aikaan. Samana vuonna hän avioitui opiskelutoverinsa Irja os. Tervon kanssa. Irja oli Hannulle paitsi rakas puoliso myös monilla tavoin 'apu joka on hänelle sopiva'.

Hannu teki mittavan seurakunnallisen työuran, joka jo vuodesta 1968 alkaen oli sen johtamista kirkkoherrana. Ura kuljetti Hannua ja perhettä Rauman, Tornion ja Kiimingin kautta 1981 kasvavalle Hyvinkäälle, jonka seurakunnan kirkkoherrana hän eläköityi 1996. Siitä alkoi omistautuminen hänelle läheisen Suomen Piipliaseuran innoittamana seurakunnallisen elämän uudelleenrakentamiseen Venäjän etupäässä suomensukuisten kieliryhmien keskuudessa. Yli 30 Venäjän-matkallaan hän jakoi Raamattuja, auttoi talkoolaisia kirkkojen rakentamisessa, piti rippikoulua ja kastoi. Kokemuksistaan hän kirjoitti kirjan "Voihan Venäjä". Synnyinsijoilleen Räisälän Virtelään, nykyiseen Melnikovoon, hän teki lukuisia muistelumatkoja, myös opastajana suvun nuoremmille, viimeisen elokuussa 2018.

Elämän ehtoota varjosti raskaasti Irja-puolison kuolema 2014, mutta valoa toivat vanhenevasta leski-isästään rakkaudella huolta pitäneet lapset perheineen sekä myös laaja ystävien ja sukulaisten piiri. Näin henkinen ja fyysinen vireys puutarha- ja marjastusharrastuksineenkin saivatkin jatkaa lähes lähtöön saakka. Meitä kaipaaman jääneitä lohduttaa, että Hannu sai elää pitkän ja toimeliaan elämän, jonka hyvästelyä valaisi sama turva ja toivo kuin jo rakkaassa synnyinkodissa Räisälässä.

Pelkosten sukuseura muistaa suvun tietojen ja muistiperinteen tallentamisessa suurtyön tehnyttä kunniapuheenjohtajaansa kiitollisena. Korvaamattomaksi työn tekee se, että niin moni olisi ilman häntä ehtinyt poistua muistot mukanaan keskuudestamme. Iloitsemme siitä, että Hannu sai vielä olla johtamassa kokoamansa laajan aineiston toimittamista kronologisesti vanhimmalta osaltaan kirjaksi "Pelkoset Räisälän Virtelästä", joka valmistui elokuun 2017 jäsenkokoukseen suvun kaikkien jäsenten ja ystävien käyttöön.

Hannua muisteli veljenpoikansa Pekka

5. Pertti Tapani Pelkonen in memoriam

4.3.1938 Räisälä – 8.9.2019 Kauvatsa

Pertti varttui neljänneksi nuorimpana Taavetin ja Selman perheessä, jonka Räisälän kotia on edellä muisteltu. Pertti koki vajaan kahden vuoden iässä hyytävän evakkomatkan talvisodan jaloista toiselle puolen Suomea Ilmajoelle ja kuusivuotiaana uuden kiireisen paon Jalasjärvelle, josta eri paikkojen kautta vasta 1947 päästiin muuttamaan Kokemäen Risteelle uudelle kotipaikalle. Elämänsä ehtoossa Pertti kertasi kuusivuotiaan kokemusta: " Meille tuli venäläinen sotilas sanomaan, että teidän pitää mennä pois." Se, joka tuli kesällä 1944 sanomaan, oli

taatusti suomalainen: evakuointia järjestävä virkamies. Mutta voiko yliherkkä lapsi – sitten enää vanhuksenakaan - mieltää, että sellainen määräys voisi tulla muulta kuin vihollisen sotilaalta?

Sotilaiden traumoja on tutkittu – naisten ja lasten vain vähän. Pertti oli yksi varmasti monista niistä sota-ajan lapsista, joiden sieluun jäivät pysyvät arvet. Oliko hänen saamaansa elämänsänsä sisarusarjassa se heikompi, jonka kautta muut oppivat heikoista huolehtimista, rakkauden ja huolenpidon kaarisillan rakentamisesta - kuin Aale Tynnin Kaarisilta-runossa? ”Ja Jumala sano: Toisille annan toiset askareet, vaan sinulta, lapseni, tahdon, että kaarisillan teet.”

Pertti kävi kansakoulun Kokemäellä ja autteli kotitalon töissä parhaansa mukaan. Lähes aina velipojat olivat ripeämpiä, mutta ainakin halonhakkuussa, jota tarvittiinkin paljon, Pertti oli hyvä. Pertin aikuistuttua hänelle ostettiin asunnoksi läheltä kotiväen ja velipoikien asumuksia oma saunallinen mökki. Pertti puolestaan autteli muita missä voi, ja hankki toimeentulonsa pääosin polttopuita tekemällä myös muille tarvitsijoille. Seurallisena Pertti kyläili paitsi naapureilla myös etenkin lähellä asuvien veljiensä perheissä, joissa lapsetkin tulivat läheisiksi. He olivatkin remonttitalkoissa, kun Pertin sahalta ostamalla ja polkupyörällään kuljettamalla paneeleilla verhoiltiin mökki sisältä, seinät kokonaan pystypaneelleilla ja katto kauttaaltaan. Ja maalattiin ulkoa.

Sisarusrakkaus joutui kovalle koetukselle, kun Pertti alkoi viihtyä myös huonoissa kaveripiireissä, ja hänenkin elämänsä luisui rosoiseksi. Jo epätoivoisen rosoiseksi. Ei se kuitenkaan estänyt 60-vuotispäiväänsä viettävää Martti-veljeään kutsumasta myös Perttiä juhlaan. Sillä matkalla Valtteri-veljensä kyydissä elämä muuttui. Löytyi jälleen evankeliumin turva ja ilo. Oli liikuttavaa kuulla muistotilaisuudessa Pertin muistiinpanoja, joita hän oli alkanut tuolloin tehdä.

Vanhuuden saavuttua sairauksineen Pertti asui Huittisissa hoitokodissa. Sen lumitöistä – niin kauan kuin voimat sallivat – hän huolehti mieluisasti. Ja tarkasti, mikä painui veljenpoikien silmiin ja mieleen. Voimien vähetessä iloa toivat edelleen luonnon tarkkailu ja vieraiden käynnit. Viimein edessä oli muutto Kauvatsalle vanhainkotiin. Vierailleen hän muisteli rakkaasti vanhempiaan ja sisarusiaan, ja turvasi aina erotessa evankeliumin matkasauvaan.

Moni muistaneekin Taavetin ja Selman lasten ja lastenlasten retken Räisälään 1990-luvun alussa? Pertin liikutusta vanhalla kotipaikallaan ei unohda. Kertoiko se paitsi menetetyin rakkaan kodin kaipauksesta myös perheen keskinäisestä lämmöstä enemmän kuin siinä osasi ymmärtää?

Pertti-setäänsä muisteli Pekka

Tietoja jäsenistöstä

Tässä Virtelän Viestissä on kaksi muistokirjoitusta. Mielellämme niitä otamme vastaan, mikäli joku sukumme jäsen on saanut iäisyyskutsun. Samoin toivomme muutoinkin tietoa kuolemantapauksista.

Edelleen meille tarpeellisia ovat tiedot uusista osoitteista ja sähköpostiosoitteista, jotta Virtelän Viestit löytävät perille. Hallituksen sähköpostilistassa on useampia vanhentuneita osoitteita. Voitte myös tarkistaa sukulaisiltanne, ovatko Virtelän Viestit löytäneet perille. Näin saadaan sukumme tietoa välitettyä jäsenistölle.

Vuosikokous 2020

Sukuseuramme jäsenkokous pidetään kolmen vuoden välein. Niinpä seuraava vuosikokous on vuonna 2020. Hallitus on varannut kokouspaikaksi Kotorannan Lomakodin Kiljavalta la 29.8.2020. Kiljava sijaitsee Nurmijärvellä. Lisää tietoa kokouspaikasta löytyy www.kotoranta.fi. Laittakaapa siis päivämäärä jo kalentereihinne.

Jäsenmaksu

Vuosi pian taas vaihtuu ja on aika maksaa tulevan vuoden jäsenmaksu. Sukuseuramme jäsenmaksu on 15 € ja sen voi maksaa Pelkosten sukuseuran tilille FI28 8146 9710 0190 26.

Pelkosten sukuseuran hallitus toivottaa jäsenilleen ja ystävilleen rauhallista joulua ja siunattua uutta vuotta 2020!

pj. Heikki Pelkonen
heikki.pelkonen(a)evl.fi
Isomäenkatu 12
15500 Lahti
040 5050282

vara-pj. Pekka Pelkonen
pekka.pn(a) gmail.com
Kynnysmäentien 10
01860 Perttula
puh 040 9384431

siht. Tea Pelkonen
tea.pelkonen(a)porvoo.fi
Suurpellontie 12 as. 5
07700 Koskenkylän saha
puh. 040 9122979

Raimo Pelkonen
raimo.pelkonen(a)elisanet.fi
Heinätie 7
00730 Helsinki
puh 040 5032945

Juho Pelkonen
juho.pelkonen(a)gmail.com
Kuusikuja 14 A
05200 Rajamäki

Marja Ranta-Nilkku
marja.rantanilkku(a)gmail.com
Märsyläntie 54
69100 Kannus